

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1992

VILNIUS 1994

INSTITUT FÜR LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1992

VILNIUS 1994

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

Год 1992

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1992 metai

VILNIUS . MOKSLO IR ENCIKLOPEDIJŲ LEIDYKLA 1994

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija:

V. MERKYS (pirm.), A. TYLA (pirm. pavaduotojas), A. EIDINTAS, V. KAZAKEVIČIUS,
V. MILIUS, L. MULEVICIUS I, G. RUDIS, R. STRAZDŪNAITĖ (sekretorė)

Redakcijos adresas:
T. Kosciuškos 30, 2600 Vilnius

Išleista pagal Lietuvos istorijos instituto užsakymą

LIUDAS TRUSKA

XVIII A. PABAIGOS LIETUVOS BAJORIJA (SKAIČIUS IR SUDĖTIS)

Bajorijos — feodalizmo epochos viešpatuojančio luomo — skaičius bei sudėtis yra reikšmingi ekonominės ir politinės istorijos klausimai. Anot J. Maciševsio (Maciszewski), bajorijos Lenkijoje (taip pat ir Lietuvoje. — *L. T.*) gausumas, lyginant su kitomis šalimis, buvo viena savotiškos valstybės politinės santvarkos priešasčių¹.

Dar XVIII a. pradėta domėtis, kiek Respublikoje buvo bajorų. Daug vietos šiam klausimui savo monografijoje skyrė T. Korzonas (Korzon)². Tačiau išsamiai bajorijos sudėtį istorikai pradėjo tyrinėti tik po I pasaulinio karo. Remdamasis 1775 m. dūmų surašymo medžiaga, O. Hedemanas (Hedeman) apskaičiavo, kiek ir kokių žemvaldžių buvo Breslaujos paviete³. Vertingų minčių apie smulkiosios bajorijos kilmę bei teritorinę struktūrą pareiškė H. Lovmianskis (Łowmiański)⁴. Iš lietuvių istorikų pirmasis bajorijos sudėtį ėmėsi tyrinėti M. Jučas. Dūmų surašymų medžiagos pagrindu jis nustatė Žemaitijos bajorų skaičių bei jų turtinę diferenciaciją 1667 ir 1775 m. M. Jučo manymu, 1775 m. Žemaitijoje gyveno 5748 bajorų šeimos, iš kurių 1179 (20,5%) — dvarininkų ir 4569 (79,5%) — bajorkaimių šlėktų, neturėjusių baudžiauninkų⁵. Žemėvaldos ir feodalų klasės struktūra XVIII a. pabaigos Upytės paviete, taip pat Žemaitijoje ir Užnemunėje analizuojama mano straipsniuose⁶. Paskutiniu metu socialinę XVII a. vidurio Žemaitijos bajorų sudėtį išsamiai tyrinėjo J. Ochmanskis (Ochmański) ir pakoregavo M. Jučo duomenis⁷. Daug vietos XVII—XVIII a. žemaičių bajorams savo monografijoje skyrė ir G. Blaščikas (Błaszczyk)⁸. XIX a. pirmosios pusės Lietuvos bei vakarų Baltarusijos bajorų skaičiaus dinamiką išanalizavo N. Ulaščikas⁹.

Iš literatūros apžvalgos matyti, kad Lietuvos feodalinės žemėvaldos bei bajorijos sudėtis tyrinėta daugiausia lokališkai. Šiuo atžvilgiu atsiliekame nuo baltarusių, kurių istorikas P. Kozlovskis išanalizavo žemėvaldos struktūrą ir nustatė XVIII a. pabaigos visos vakarų bei vidurio Baltarusijos bajorijos sudėtį¹⁰.

Stambieji žemvaldžiai turėjo dvarų įvairiuose Lietuvos, Baltarusijos ir netgi Lenkijos pavietuose. Todėl, tyrinėjant lokališkai, dirbtinai sumažinamas stambiosios ir padidinamas smulkiosios bei vidutinės žemėvaldos santykis. Ir kuo mažesnė teritorija, tuo labiau iškreipiamas vaiz-

das. Idealu būtų nustatyti visos Respublikos žemėvaldos ir bajorijos sudėtį. Tačiau to neįmanoma padaryti dėl šaltinių trūkumo ir pernelyg didelio, tyrinėtojų jėgoms nepakeliamo, darbo¹¹.

J. Ochmanskis, o juo sekdamas, ir G. Blaščikas bajoriją skirsto į 2 sluoksnius: turtingąją (szlachta majętna), turėjusią valdinių, ir neturtingąją (szlachta niemajętna), dažnai tapatinamą su bajorkaimių (akalicų) žemvaldžiais. Toks grupavimas yra klaidinantis ir užtušuoja tikrąją kur kas magesnę bajorijos struktūrą. Literatūroje dvarininkų skaičius neretai prilyginamas dvarų sodybų (dymy dworne) skaičiui. Iš tiesų tai tinka tik smulkesniems žemvaldžiams, turėjusiems vieną valdą, o ne stambiesiems, valdžiusiems kelis, keliolika ar net ir kelias dešimtis dvarų. Antai M. Bžostovskis 1775 m. Lietuvoje valdė 22, B. Karpis — 20, J. Oginskis — 14, I. Zabiela — 17 dvarų bei palivarkų¹².

Straipsnyje tyrinėjama kiekybinė ir kokybinė XVIII a. paskutinio ketvirčio Žemaitijos, Upytės, Kauno, Ukmergės, Trakų, Vilniaus, Breslaujos, Ašmenos ir Lydos paviėtų, taip pat šiaurinės — lietuviškos — Gardino pavieto dalies (Liškiavos, Leipalingio, Veisiejų, Kapčiamiesčio, Berznyko, Seinų, Punsko, Krasnopolio, Vygrių, Suvalkų, Vižainio, Pšeroslio, Filipavo, Bakalazevo ir Račkių parapijų) bajorijos sudėtis. Visa ši teritorija straipsnyje sąlygiškai vadinama Lietuva. Iš tikrųjų didžioji Breslaujos, Ašmenos ir Lydos paviėtų dalis priklauso Baltarusijai, o dauguma šiaurinės Gardino pavieto dalies parapijų — Lenkijai. Tačiau griežtai apsiriboti vien Lietuvos teritorija yra beveik neįmanoma, nes didesniems pasienio dvarams neretai priklausė tiek dabartinės Lietuvos, tiek ir Baltarusijos kaimai. O svarbiausia — taip daryti netikslinga moksliniu požiūriu. Lietuviškų ir baltarusiškų LDK žemių žemėvaldos sudėtis gerokai skyrėsi. Lietuvoje buvo gausi smulkioji — bajorkaimių — bajorija, daug valstybinių dvarų ir palyginti maža privačių latifundijų, o Baltarusijoje — atvirkščiai. Šių gana skirtingų žemėvaldos regionų riba ėjo rytiniu Breslaujos, Ašmenos, pietiniu Lydos ir šiauriniu Gardino paviėtų pakraščiu, t. y. iš esmės sutapo su etnine dviejų kaimyninių tautų siena.

Socialinę bajorijos sudėtį sąlygojo žemėvaldos santykiai. Feodalizmo laikais žemė buvo svarbiausia gamybos priemonė, tačiau ją vertino tik tiek, kiek įdirbo priklausomi valstiečiai. Pasak O. Hedemano, žemės plotas — valakai, margai ar dešimtinės — mūsų protėviams mažai terūpėjo. Žemvaldžius domino tiktai dūmai, kaip reikšmingiausia vertybė, o valstybės išdui jie rūpėjo kaip apmokestinimo objektas¹³. Todėl Respublikos laikais svarbiausias socialinės ekonominės apskaitos objektas ir buvo dūmai, t. y. iš esmės — žmonės. Socialinei bajorijos sudėčiai nagrinėti šis rodiklis reikšmingesnis negu žemės plotas.

XVIII a. paskutiniame trečdalyje, reformuojant valstybę, stiprinant jos gynybinę galią ir finansus, dėl padūmės mokesčio net keturis kartus — 1775, 1789, 1790 ir 1794 m. — buvo surašyti dūmai. Iki mūsų dienų, kad ir ne visa, išliko pirmojo ir trečiojo surašymo medžiaga. 1775 m. paviėtų tarifuose¹⁴, arba žemės valdų žiniaraščiuose, įrašyta valdos pavadinimas (dalies paviėtų tarifuose — taip pat ir valdą sudariusių gyvenviečių pavadinimai), valdytojo, neretai ir savininko (jeigu jie nesu-

tapo) pavardė, vardas, pareigos bei titulai, dūmų skaičius ir padūmės mokesčio suma. Pagal 1775 m. Seimo įstatymą¹⁵ vienuolynai, klebonijos, dvarų, palivarkų sodybos ir smulkiųjų bajorų bei valstiečių ūkininkų gyvenamieji namai buvo laikomi dūmais, todėl turėjo mokėti padūmę. Jos nemokėjo, todėl nebuvo surašyti daržininkų, trobelninkų namai ir smuklės¹⁶.

1790 m. tarifuose¹⁷ surašyti visi gyvenamieji namai, taip pat miestų bei kaimų daržininkų ir trobelninkų sodybos bei smuklės. Ketverių metų seimas, ieškodamas lėšų projektuotai šimto tūkstančių armijai finansuoti, pirmą kartą valstybės istorijoje apmokestino žemvaldžių pajamas. Tuo tikslu 1789 m. buvo surašytos pasaulietinių ir bažnytinių žemvaldžių pajamos iš prekinės palivarkų produkcijos, valstiečių činšo bei kitų piniginių prievolių, taip pat smuklių ir malūnų¹⁸.

Rusijos svarbiausias apmokestinimo objektas buvo revizinės sielos, t. y. valstiečiai bei miestų gyventojai vyriškiai. Todėl 1795 m. imperijos V. gyventojų revizija (apskaita) vyko ir naujai įgytose žemėse — buvusioje LDK teritorijoje, surašė visus gyventojus: valstiečius, miestiečius, bajorus ir dvasininkus.

Minėtų šaltinių, kaip ir bet kurios mokesčių statistikos, duomenys yra greičiau sumažinti negu padidinti. Tačiau XVIII a. pabaigos dūmų tarifuose tyrinėtojai didesnių spragų iki šiol neaptiko. Tiksliesni ir išsamesni 1790 m. tarifai, tuo labiau kad jų duomenis galima derinti su pajamų tarifų duomenimis. Deja, tiek 1790 m., tiek 1789 m. šaltinyje yra didžiulė spraga — neiškilo Trakų pavieto ir Raseinių repartacijos, kuriai priklausė du trečdaliai Žemaitijos, tarifai. Dar blogiau su 1795 m. gyventojų revizijos medžiaga. Neiškilo Žemaitijos, Uplytės, Ukmergės, Kauno ir Zarasų apskričių, kurios XIX a. antrojoje pusėje sudarė Kauno guberniją, žemės valdų žiniaraščiai („skazkos“)¹⁹. Todėl, analizuojant kiekybinę ir kokybinę XVIII a. pabaigos Lietuvos bajorijos sudėtį, daugiausia reikia remtis 1775 m. tarifais.

Rengiant šį darbą, 1775 m. tarifų pagrindu buvo sudaryta žemės valdų kartoteka. Kiekviena, net mažiausia, valda turi atskirą kortelę, kurioje įrašyti šie duomenys: valdos pavadinimas, pavietas ir parapija, dūmų skaičius, tikrojo valdytojo ir juridinio valdos savininko pavardė, vardas, pareigos bei titulai. Tik bajorkaimių žemvaldžiai surašyti į bendras korteles. Iš viso užpildyta maždaug 4 tūkst. individualių ir 1 tūkst. — bendrųjų žemės valdų kortelių. Remiantis jomis, sudaryta 1 bei 2 lentelė ir vardinis stambiųjų žemvaldžių sąrašas (priedas). Straipsnyje bajorijos sudėtis analizuojama pagal faktinę žemėvaldą, nesvarbu, kokios tos valdos — nuosavos, nuomojamos, įkeistos ar valstybinės (seniūnijos ir pojęzuitiniai dvarai). Prie feodalų valdų priskirta ir dauguma magdeburginių miestų, nes jų gyventojai naudojosi dvaro žeme ir mokėjo žemvaldžiui činšą.

1 lentelėje, lyginant su pradiniu šaltiniu (pavietų tarifais), padaryta tokių korektyvų: 1) neįskaičiuoti Vilniaus (1260 dūmų), Kauno (320 dūmų) ir Trakų (62 dūmai) magdeburgijų dūmai; 2) Alytaus ekonomija (kartu su Alytaus bei Šėcbros girininkija — 1028 dūmai), įrašyta Gardino pavieto tarife (kaip sudėtinė Gardino ekonomijos dalis), priskirta

prie Trakų pavieto; 3) prie Trakų pavieto taip pat priskirta 400 Seirijų, o prie Zemaitijos — 250 Tauragės dvaro dūmų. Abi šios valdos dar nuo XVII a. pabaigos priklausė Prūsijos karaliui, ir pirmoji jų nebuvo liustuota (dvaro administracija neįsileido liustratorių), o Tauragei įrašyti tik 74 dūmai. Šis skaičius aiškiai per mažas: 1795 m. Lietuvos vyriausiosios valdybos duomenimis, Tauragės miestelyje buvo 67 (be žydų) dūmai, o 34-se kaimuose — 238, iš viso — 305 dūmai²⁰.

Mano kartotekos duomenimis (žr. 1 lent.), 9 lietuviškuose pavietuose buvo 129,7 tūkst. dūmų. Remiantis LDK izdo komisijos suvestine, sudaryta pavietų tarifų pagrindu, toje pačioje teritorijoje buvo 129,6 tūkst. dūmų²¹. Iš to matyti, kad į kartoteką perkeltos visos žemės valdos.

Remiantis konkrečia istorijne medžiaga (aptartais statistikos šaltiniais) ir istorinėje literatūroje ryškėjančia tradicija²², XVIII a. bajoriją tikslinga skirstyti į 4 svarbiausius sluoksnius: 1) dvarininkus, t. y. stambiusius žemvaldžius, 2) smulkiuosius žemvaldžius, 3) činšinius bajorus, arba smulkiuosius žemės nuomininkus, 4) tarnybinę bajoriją, t. y. samdinius.

Bajorai dvarininkai. Visuomenėje, kaip ir gamtoje, absoliučių ribų nėra. Visuomenės sluoksniai prasideda ir baigiasi pereidami vienas į kitą, laipsniškai, beveik nepastebimai. Tačiau statistinis metodas reikalauja konkrečių, aiškių ribų, todėl dvarininkais reikia laikyti žemvaldžius, nesvarbu, ar jie žemę valdė nuosavybės, ar nuomos teise, turėjusius bent 1 valstietį ūkininką. Kaip matyti iš 1 lentelės, 1775 m. Lietuvoje tokių bajorų šeimų buvo maždaug 2,6 tūkst., ir jos valdė 115,5 tūkst. dūmų, t. y. vidutiniškai po 42 kiekviena. Be to, 18 tūkst. dūmų priklausė 434 bažnytiniais žemvaldžiams: vyskupams, kapituloms, vienuolynams ir parapijinėms bažnyčioms. Šie 3 tūkst. pasaulietinių bei bažnytinių žemvaldžių sudarė feodalų klasę. Žemė ir valstiečiai tarp atskirų jų sluoksnių buvo pasiskirstę labai nevienodai. Smulkiausi žemvaldžiai, valdę ne daugiau kaip 10 dūmų, sudarė daugiau nei pusę visų feodalų, tačiau jiems priklausė tik 5,6% visų dūmų. Daugiau kaip trečdalį šios grupės asmenų sudarė bajorkaimių žemvaldžiai (plg. 1 ir 2 lent.). 1789 m. pajamų mokesčio tarifų duomenimis, vidutinės metinės šios grupės žemvaldžio pajamos iš 1 dūmo sudarė: Upytės paviete — 54, Šiaulių — 36 auksinus²³, kituose pavietuose — dar mažiau. Todėl smulkieji žemvaldžiai, valdę maždaug iki 5 dūmų, dirbo fizinį darbą, nes iš valstiečių gaunamos rentos pragyventi dar negalėjo.

Istorikai nesutaria dėl žemvaldžių dydžio grupių ribų. N. Ulaščiko, P. Kozlovskio, taip pat ir mano darbuose vidutiniais žemvaldžiais laikomi asmenys, valdę nuo 30 iki 100—150 dūmų. J. Ochmanskio nuomone, apatinė šios grupės riba — 6, o viršutinė — 50 dūmų. Reikia sutikti su šiuo tyrinėtoju, kad nustatyti griežtas įvairių bajorijos sluoksnių ribas yra ne tiek sunku, kiek nepraktiška. Ar vidutiniais žemvaldžiais laikysime asmenis, valdžiusius nuo 30 iki 100 ar nuo 10 iki 100 dūmų, jų ekonominė reikšmė buvo maža. Kaip matyti iš lentelės, šie žemvaldžiai valdė 16—26,3% visų dūmų.

1775 m. beveik du trečdalius (61,8%) visų dūmų valdė stambieji žemvaldžiai. 40 (iš tikrųjų 39, nes I. Masalskis įrašytas 2 kartus: kaip

pasaulietinis žemvaldys, turėjęs privačių dvarų, ir kaip bažnytinis, valdęs Vilniaus vyskupystės valdas) pačių stambiausių pasaulietinių ir bažnytinių feodalų valdė 37,4% visų dūmų, t. y. maždaug tiek pat kiek 10,7 tūkst. smulkiųjų bei vidutinių žemvaldžių.

Smulkieji žemvaldžiai. Jiems skirtini bajorai, nuosavybės teise valdę nedidelius valstiečių tipo ūkius. Jie neturėjo valstiečių ir gyveno vien iš savo darbo. Šis žemvaldžių sluoksnis iš esmės sutapo su bajorkaimių šlėkta.

1775 m. tarifų duomenimis (2 lent.), Lietuvoje buvo maždaug 1,8 tūkst. smulkiųjų bajorų gyvenviečių — bajorkaimių (akalicų) ir užusienių (zastenkų). Vienuose ir kituose stovėjo per 8,8 tūkst. bajorų ir beveik 1,1 tūkst. valstiečių sodybų. Kartu su daržininkų namais bei smulkėmis bajorkaimiuose ir užusieniuose buvo daugiau kaip 10 tūkst. sodybų. Bajorų kaimai labai ilgai, net iki XVII a. pabaigos, išlaikė pirmykštį — lauko — pavadinimą. 1690 m. Upytės pavieto tarife įrašyta: pole Gruže, pole Dekszagoła, pole Sabany, pole Popiwesie ir kt.²⁴ XVIII a. pabaigos tarifuose žodžio „laukas“ jau neužtikiname. Daugelyje bajorkaimių vyravo iš bendro kamieno — vienos arba kelių giminių — kilę gyventojai. 1775 m. Kauno pavieto tarife aptinkame tokių įrašų: okolica Atoginie vele rod Montwiłów, okolica Żemetkiemie vele rod Domeyków, okolica Eygirgole vele rod Eygirdów.

H. Lovmianskis iškėlė mintį, kad smulkioji bajorija atsirado kovų su kryžiuočiais laikotarpiu, kai didieji kunigaikščiai dalies laukų gyventojus už karinę tarnybą apdovanojo bajoryste. Todėl ir bajorkaimiai spietėsi vidurinėje, nuo seno apgyventoje krašto dalyje. Jų nebuvo Užnemunėje, pietiniame bei vakariniame Žemaitijos pakraštyje, taip pat visoje Pakuršėje, t. y. XV—XVII a. kolonizuotose žemėse.

2 lentelė rodo, kad XVIII a. pabaigoje bajorkaimių bajorai nebuvo vienalytis sluoksnis. 88,5% šių žemvaldžių visai neturėjo valdinių, o 5,2% — tik daržininką arba smuklę. Iš XVIII a. pabaigos inventorių matyti, jog žemvaldžiai iš daržininkų ir trobelininkų pajamų turėjo visai nedaug: 3—5—8, o iš valstiečių ūkininkų — 70—100—120 auksinų. Todėl bajorai, kuriems tepriklausė daržininkas, 1 lentelėje priskirti prie žemiausios žemvaldžių grupės (valdžiusios 1 dūmą).

XVIII a. pabaigos bajorkaimiuose labai trūko žemės. Mat dirbamos žemės rezervo jie neturėjo, todėl, daugėjant gyventojų, vaikai dalijosi ūkius. Daugelis bajorų kaimų ūkių buvo tokie maži, jog jau neliko ko ir skaldyti: kartu gyveno po 2—3 ir daugiau šeimų. Antai Smalvų parapijos Žiogiškių užusienio dviejuose ūkiuose šeiminingavo 5 bajorų šeimos. Pagirių parapijos (Ukmergės pavieto) Žižmų bajorkaimio 1 ūkyje gyveno 3 Virvičiai. Ukmergės pavieto Geisčių bajorkaimyje 3 broliams Višinskiams priklausė 1 ūkis ir 1 valstietis daržininkas. Traupio parapijos Surdaugių bajorkaimio 1 sodyboje gyveno 6 Dilkevičiai (matyt, broliai ir giminaičiai). Dar 2 Dilkevičiai toje pačioje gyvenvietėje sudarė kitą dūmą.

Smulkiosios bajorijos diferenciaciją ir pauperizaciją rodo 1789 m. pajamų mokesčio tarifai. Seimas nuo šio mokesčio atleido žemvaldžius, kurie neturėjo valdinių ir savo žemėje pasėdavo mažiau kaip 10 karčių

žieminių bei vasarinių javų²⁵. Laisvi nuo pajamų mokesčio žemvaldžiai Žemaitijoje (Šiaulių paviete) sudarė 37, Upytės paviete — 59, Kauno — 45, Lydos — 60, o visoje Lietuvoje — maždaug pusę bajoraimių bajorų. Karčiuje tilpo 32 Varšuvos gorčiai, o gorčiuje — 3,8 litro²⁶. Kadangi 1 marge (0,7 ha) sėjo 2 pūrus (pūras=68,7 litro) rugių ir 3—4 pūrus vasarinių javų²⁷, tai laisvų nuo pajamų mokesčio bajorų ūkiai turėjo ne daugiau kaip 5 ha pasėlių. O bendras ariamosios žemės plotas, priskaičiavus ir pūdymą, užėmė ne daugiau kaip 7,5 ha.

Bajoraimių viršūnę sudarė žemvaldžiai, kuriems priklausė po kelis, kai kuriais atvejais — po keliolika valstiečių. Iš 2 lentelės matyti, kad daugiausia tokių žemvaldžių buvo Žemaitijoje. Telšių parapijos Jonaičių šlėktai P. Dovkinui priklausė 2 ūkiai, kuriuose gyveno bajorai nuomininkai, ir 7 valstiečių ūkiai. Zvingių parapijos Didkiemio bajoraimio žemvaldys A. Svirtunas valdė 19 dūmų. Klaišių bajoraimyje (Kantaučių parapija) gyvenusiai M. Montvilienei priklausė bajoro bei valstiečio ūkis toje pačioje gyvenvietėje ir 4 bajorų bei 15 valstiečių ūkiai įvairiose vietose, ne Klaišiuose. Turėję valstiečių bajorai sudarė 6,3% visų bajoraimių žemvaldžių ir skirtini feodalų klasei.

Pagrindinė bajoraimių žemvaldžių dalis (93,7%) neturėjo valstiečių, todėl negaudavo feodalinės rentos. Atvirksčiai, kai kurios jų darbu sukurtos pajamos per mokesčių sistemą atitekdavo valstybei. Padūmė sudarė apie 15% smulkiųjų žemvaldžių piniginių pajamų²⁸. Dar 10% piniginių pajamų atimdavo pajamų mokestis, kurį nuo 1789 m. mokėjo beveik pusė bajoraimių žemvaldžių. Ekonominėmis gyvenimo sąlygomis ir buitimi smulkieji bajorai iš esmės nesiskyrė nuo valstiečių. Tačiau jie buvo žemės savininkai, asmeniškai laisvi ir, kad ir formaliai, naudojami bajorijos privilegijomis, sudarė atskirą visuomenės sluoksnį. Jie buvo sudėtinė bajorų luomo dalis, bet nepriklausė feodalų klasei. Šiuo atveju klasės ir luomo ribos nesutapo. Ateityje, XIX a., bajoraimių žemvaldžiai įsilies į valstietiją, t. y. grįš ten, iš kur ankstyvojo feodalizmo laikais (matyt, XIV a.) buvo išėję.

Cinšiniai bajorai. Jie neturėjo nuosavos žemės ir nuomojo nedidelius, valstiečių ūkių dydžio, sklypus iš pasaulietinių ar bažnytinių feodalų. Žemvaldžiai dažnai įkurdindavo juos tuščiuose valstiečių ūkiuose, todėl šaltiniuose jie kartais vadinami „szlachta na chłopskich siedzibach“. Žemvaldys su nuomininku paprastai 3 metams sudarydavo raštišką sutartį (kontraktą; iš čia terminas „szlachta kontraktowa“), reguliavusią prievoles. Bajorai nuomininkai paprastai nėjo lažo, nedavė dėklos (natūrinės duoklės) ir mokėjo tik piniginį mokestį, iš esmės činšą. Iš tikrųjų jie nesiskyrė nuo laisvųjų žmonių — kilnojimosi teisę turėjusių valstiečių. Tačiau priklausė bajorų luomui ir formaliai naudojami jo privilegijomis, dalyvavo seimeliuose.

Statistikos duomenų apie šį bajorijos sluoksnį turime labai nedaug. Pirmą kartą činšinius bajorus surašė 1775 metais. Mat jiems, kaip ir bajoraimių šlėktai, buvo trečdaliu sumažinta padūmė. Todėl ir vieny, ir kitų sodybos įrašytos „dymy szlacheckie“ skiltyje (norint atskirti nuo dvarų bei palivarkų sodybų, už kurias reikėjo mokėti visą padūmę).

Mano kartotekos duomenimis, privačiuose, bažnytiniuose ir valstybiniuose dvaruose činšinių bajorų sodybų buvo:

Vilniaus paviete	— 120	Trakų paviete	— 70
Breslaujos „	— 90	Kauno „	— 115
Ašmenos „	— 440	Upytės „	— 210
Lydos „	— 176	Gardino „	— 14
Ūkmergės „	— 685	Zemaitijoje	— 1340
		Iš viso	3260

1790 m. činšinė šlėkta neteko mokesčių lengvatos, todėl tų metų padūmės tarifuose jos sodybos neišskirtos, o kartu su valstiečių namais įrašytos „dymy gruntowe“ skiltyje²⁹. Šie bajorai vėl buvo surašyti 1795 m., per V reviziją. Tačiau gyventojų surašymo suvestinėje, kurią paskelbė L. Žytkovičius (Żytkowicz)³⁰, nurodytas tiktai bendras smulkiųjų bajorų (bajorkaimių, činšinių ir tarnybinių kartu) skaičius. Rusijos istorijos archyve Peterburge pavyko aptikti išsamesnę 1795 m. duomenų suvestinę, kurioje smulkioji bajorija suskirstyta sluoksniais. Jos duomenys įtraukti į 3 lentelę.

Lyginant 1775 ir 1795 m. duomenis, pirmiausia krinta į akis, kad per 20 m. labai pagausėjo činšinių bajorų. 1775 m. su smulkiaisiais žemvaldžiais (sodybų skaičiumi) jie santykiavo kaip 1 : 2,5, o 1795 m. (asmenų skaičiumi) — kaip 1 : 1,1. Činšinės bajorijos, matyt, iš tikrųjų daugėjo. Smulkiųjų bajorų prieaugiui bajorkaimiuose vietos jau nebuvo, todėl jie, kaip nuomininkai, kūrėsi dvarų žemėje ir papildė činšinę bajoriją. Tačiau vien tuo tokio didelio prieaugio paaiškinti negalima. Abu šaltiniai skiriasi tikriausiai sudarymo metodika. 1775 m. tarifuose nevisiškai atsispindi bajorkaimių žemės nuoma. Todėl visi jų bajorai, neturėję valstiečių, šiame straipsnyje priskirti prie smulkiųjų žemvaldžių. 1795 m. šaltinyje į činšinę bajoriją, matyt, įtraukti ne tik smulkieji nuomininkai, gyvenę dvarų žemėje, bet ir bajorkaimiuose.

Tarnybinė bajorija. Kiekvienas dvaras ir klebonija turėjo bajorų, tarnavusių ekonomais, šeiminkėmis, raštininkais, liokajais, kambarinėmis, vežikais. Yra žinoma atvejų, kai bajorai valstiečių ūkiuose dirbo samdiniais. Bajorų tarnautojų buvo ir miestuose, ypač Vilniuje. Jie dūmų nesudarė, todėl į padūmės tarifus neįrašyti. XVIII a. vienintelį kartą šie bajorai buvo surašyti 1795 metais. Kaip rodo 3 lentelė, iš viso jų buvo daugiau nei 20 tūkstančių.

Bendras bajorijos skaičius ir santykis visuomenėje. Kadangi į 1775 m. tarifus neįrašyta tarnybinė bajorija, o 1795 m. suvestinėje nėra dvarininkų, tai nustatyti visų bajorų skaičių galima tik derinant abiejų šaltinių duomenis.

1775 m. smulkiųjų žemvaldžių ir činšinių bajorų — gausiausių bajorijos sluoksnių — sodybos (8,3 ir 3,3 tūkst.) sudarė 8,7% surašytų dūmų (133,7 tūkst.). Tačiau, kaip minėta, nebuvo surašyta smuklės ir daržininkų bei trobelninkų namai, kurie, 1790 m. tarifų duomenimis, sudarė 15,4% visų dūmų. Taikydami tokį santykį 1775 m., gauname, jog iš viso buvo maždaug 158 tūkst. dūmų, ir šiuo atveju smulkiųjų žemvaldžių bei činšinių bajorų sodybos sudarė 7,3% bendro dūmų skaičiaus. 1795 m.

duomenimis, šiems 2 bajorų sluoksniams priklausė 7,4% visų gyventojų. Kone visiškai abiejų šaltinių santykinis duomenų sutapimas liudija jų naudai ir leidžia derinti tarpusavy.

Sakykim, bajorų dvarininkų 1795 m. buvo tiek pat kiek ir 1775 m.— 2,5 tūkst. šeimų ir kiekvienoje vidutiniškai 7 asmenys³¹, tai šiam bajorijos sluoksniui priklausė 17,5, o visam bajorijos luomui — 117 tūkst. asmenų. Šitaip papildytais 1795 m. suvestinės duomenimis, 15% visų bajorų sudarė dvarininkai, 35,3% — smulkieji žemvaldžiai, 32% — činšiniai ir 17,7% — tarnybiniai. Visų sluoksnių bajorai sudarė 11% Vilniaus gubernijos bei Lydos pavieta gyventojų.

Tačiau, sprendžiant apie bajorijos santykį, negalima užmiršti, kad Vilniaus gubernijai nepriklausė Užnemunė ir rytinis Ašmenos bei Breslaujos pavieta pakraštys. 1790 m. tarifų duomenimis, Užnemunėje buvo apie 25,6 tūkst. dūmų³², t. y. 180 tūkst. gyventojų, skaičiuojant po 7 žmones dūmui. Šio Lietuvos regiono ypatybė — labai maža bajorų. 1775 m. Užnemunėje buvo apie 200 dvarininkų ir vos 84 smulkieji žemvaldžiai bei 45 činšiniai bajorai³³. Kiek daugiau galėjo būti tik tarnybinių bajorų. Užnemunės rodiklius pridėjus prie 1795 m. duomenų, bajorijos santykis sumažėja iki 9,5%. Kur kas mažiau bajorų buvo taip pat rytiniame Ašmenos bei Breslaujos pavieta pakraštyje. Apskritai galima daryti išvadą, kad visoje tyrinėjamoje teritorijoje III padalijimo išvakarėse bajorija sudarė daugiau kaip 9% visų gyventojų. Savaiame suprantama, šis skaičius tėra orientacinis.

¹ Maciszewski J. Szlachta polska i jej państwo. W-wa, 1986. S. 29.

² Korzon T. Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764—1794). Kraków; W-wa, 1897. T. 1. S. 87—154.

³ Hedeman O. Historia powiatu brzesławskiego. Wilno, 1930.

⁴ Łowmiański H. Studia nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego. Wilno, 1931. T. 1. Rozdz. 3.

⁵ Jučas M. Baudžiaivos irimas Lietuvoje. V., 1972. P. 83.

⁶ Truska L. Žemėvaldos ir feodalų klasės struktūra Lietuvoje XVIII a. pabaigoje // LTSR MA darbai. A serija (toliau — MADA). 1974. T. 3; 1982. T. 4; 1985. T. 1.

⁷ Ochmański J. Szlachta żmudzka w XVII wieku // Gospodarce przesłanki historii społecznej. Poznań, 1982. S. 97—111.

⁸ Błaszczyk G. Żmudź w XVII i XVIII wieku. Poznań, 1985.

⁹ Улащик Н. Предпосылки крестьянской реформы 1861 г. в Литве и Западной Белоруссии. Москва, 1965. С. 88—99.

¹⁰ Kozłowski P. G. Struktura własności ziemskiej i faktycznego posiadania ziemi w zachodniej i środkowej Białorusi w drugiej połowie XVIII w. // Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych. Poznań, 1972. T. 32; Козловский П. Г. Землевание и землепользование в Белоруссии в XVIII—первой половине XIX в. Минск, 1982.

¹¹ Realus uždavinys — apskaičiuoti žemėvaldos ir bajorijos struktūrą LDK teritorijoje, likusioje po I padalijimo.

¹² Zr. 14 nuorodos šaltiniams.

¹³ Hedeman O. Op. cit. P. 59.

¹⁴ Lietuvos valstybinis istorijos archyvas (toliau — LVIA). Senųjų aktų (toliau — SA) fondas. B. 3319, 3341 — Žemaitijos, B. 3316 — Upytės, B. 3313, 3314, 3339 — Kauno, B. 3312 — Trakų, B. 3307 — Ukmergės, B. 3298, 3299, 3337 — Vilniaus, B. 18 584 — Ašmenos, Gardino, B. 18 617 — Lydos, B. 3309—3311 — Breslaujos pavieta tarifai.

¹⁵ Volumina Legum. Petersburg, 1860. Vol. 8. P. 396—400.

¹⁶ Išimtiį sudarė magdeburginiai miestai, tačiau jų buvo nedaug. LDK išdo komisijos duomenimis, 9 lietuviškuose pavietuose 1775 m. buvo 293 miestai bei miesteliai, tarp kurių tik 22 magdeburginiai // LVIA. SA. B. 3950. L. 9—10.

¹⁷ LVIA. SA. B. 3360, 3371 — Siauliu, B. 3370 — Upytės, B. 3393 — Kauno, B. 3369 — Ukmergės, B. 3380, 4068 — Vilniaus, B. 18 596 — Breslaujos, B. 3368 — Užnerio, B. 3367 — Ašmenos, B. 11 635 — Lydos pavieto tarifai.

¹⁸ Volumina Legum. Kraków, 1889. Vol. 9. P. 73—74, 77, 89—95. Pavietų tarifai: LVIA. SA. B. 2831 — Siauliu, B. 2841 — Upytės, B. 2829 — Ukmergės, B. 2826 — Vilniaus, B. 2830 — Breslaujos, B. 2827 — Ašmenos, B. 2828 — Užnerio; F. 11. Ap. 2. B. 67 — Lydos, B. 68 — Kauno pavieto.

¹⁹ Vilniaus, Užnerio, Ašmenos, Lydos ir Trakų pavietų, kurie nuo XIX a. vidurio sudarė Vilniaus guberniją, medžiaga saugoma LVIA. F. 515. Ap. 15.

²⁰ LVIA. F. 1219. Ap. 1. B. 114. L. 5—9.

²¹ LVIA. SA. B. 3950. L. 9—10.

²² Zr. minėtus N. Ulaščiko, P. Kozlovskio, M. Jučo darbus.

²³ Truska L. Zemėvaldos ir feodalų klasės struktūra Lietuvoje XVIII a. pabaigoje // MADA. 1974. T. 3; 1982. T. 4. 1 ir 3 lent.

²⁴ Senųjų aktų archyvas Varšuvoje. Radvilų fondas. 11—13. Nr. 1778.

²⁵ Volumina Legum. Vol. 9. P. 93.

²⁶ I h n a t o w i c z I. Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku. W-wa, 1967. S. 42.

²⁷ Jučas M. Min. veik. P. 60.

²⁸ Padūmė (mokestis už dūmą) sudarė: Zemaitijoje, Upytės ir Ukmergės paviete — 10, Kauno — 9, Breslaujos — 8, Vilniaus, Ašmenos, Lydos, Trakų (be Užnemunės), Gardino paviete — 6 auksinus. Tačiau neturėjusiems valstiečių bajorams ji trečdaliu sumažinta (Volumina Legum. Vol. 8. P. 396—397).

²⁹ 1790 m. tarifuose „dymy szlacheckie“ skiltyje įrašytos tik bajorkaimių sodybos. Todėl 1790 m. šlėktų sodybų kur kas mažiau negu 1775 metais.

³⁰ Zytkowicz L. Rządu Repnina na Litwie w latach 1794 — 7. Wilno, 1938.

³¹ Remiantis 1795 m. Ašmenos pavieto bajorų šeimų registru, paviete buvo 1058 dvarininkų, smulkiųjų žemvaldžių ir činšinių bajorų šeimos // LVIA. F. 515. Ap. 15. B. 80. Iš viso paviete gyveno 6,2 tūkst. smulkiųjų žemvaldžių bei činšinių bajorų (žr. 3 lent.). Pridėję dvarininkus (apie 200 šeimų×7 asmenų=1,4 tūkst. žmonių), gauname 7,6 tūkst. asmenų, t. y. vidutiniškai po 7 žmones šeimoje.

³² Truska L. Zemėvaldos ir feodalų klasės struktūra Lietuvoje XVIII a. pabaigoje // MADA. 1985. T. 1.

³³ Truska L. Ten pat. Činšinių bajorų skaičius apskaičiuotas pagal 1775 m. tarifus.

Stambieji žemvaldžiai 1775 m.¹

a) valdę daugiau kaip 500 dūmų:

1) *Tyzenhauzas Antanas*, LDK paiždininkis — 4981 (Siauliai, ekonomija (toliau — ekn.), IX — 2917, Alytus, ekn., VI — 1028², Ščebra³, ekn., X — 479, Biala, II — 150, Pastovys, II — 261, Byčkovščizna, III — 34, Litvianai, pojęzuitinis dvaras (toliau — pjz.), II — 41, Geležiai, pjz., II — 47, Smalvos, pjz., IV — 24); 2) *Cartoriskienė Elžbieta*, LDK kanclerienė — 2926 (Jurbarkas, seniūnija (toliau — s.), IX — 1200, Vilkija, girininkija (toliau — grn.), IX — 771, Kiduliai, grn., IX — 139, Margiškiai, s., IX — 23, Gelgaudiškis, IX — 296, Kupiškis, s., V — 279, Pienionys, s., V — 218); 3) *Radvila Karolis*, Vilniaus vaivada — 2732 (Nemėžis⁴, s., I — 285, Aukštadvaris⁴, s., I — 199, Medininkai⁴, s., I — 113, Drūkšiai⁴, s., IV — 561, Biržai, VIII — 329, Bielica, III — 510, Lipičanai, III — 243, Smurgainys, II — 267, Nalibokai, II — 159); 4) *Vilniaus kapitula* (kartu su katedros vikarais ir vyskupijos seminarija) — 2585 (Adutiškis, II — 464, Paneriai, I — 37, Pasvalys, VIII — 213, Zadzėvas ir Myliai, II — 276, Svironėliai, II — 88, Parafjanovas, II — 134, Rukainiai, I — 52, Giteniškė, IV — 40, Sičiotai, II — 44, Vainelgava, II — 50, Cudzeniškės, I — 41, Loskas, II — 239, Mikniškės, VI — 73, Senasis Panevėžys, VIII — 119, Ramygala, VIII — 58, Menčiotai, II — 114, Vaisgėliškis, I —

66, Karkaziškė, II — 40, Jasevas, VI — 137, juridika Vilniuje — 35)⁵; 5) *Vilniaus vyskupas* — 2550 (Verkiai, I — 66, Gervėčiai, I — 88, Molėtai, I — 113, Sešuoliai, I — 235, Kuktiškės, V — 251, Salakas, IV — 278, Tauragnai, IV — 372, Vidžiai, IV — 236, Armoniškės, II — 75, Bokštas, II — 197, Milejkovas, II — 85, Peršajus, II — 264, Biskupcai, III — 33, Dambra, III — 177, Liuboras, III — 56)⁶; 6) *Bžostovskis Mykolas*, LDK paizdininkis — 2348 (Punia, s., VII — 627, Daugai, s., VI — 121, Varėna, s., VI — 282, Kaniūkai, s., VI — 81, Perloja, s., VI — 80, Kaniava, s., III — 79, Glubokojė, II — 682, Sitas, II — 357, Zarečė, II — 75); 7) *Oginskis Mykolas*, LDK etmonas — 2142 (Užpaliai, s., V — 546, Kalvarija, s., VI — 559, Vilkaviškis, s., VII — 820, Tryškiai, s., IX — 217); 8) *Sapiega Kazimieras*, LDK artilerijos generolas — 1942 (Prienai, s., VII — 979, Lipniškės, s., II — 843, Žodiškės, pjz., II — 120); 9) *Oginskis Tadas*, Trakų vaivada — 1771 (Rietavas, s., IX — 582, Bražuolė, s., VI — 100, Pervalka, s., X — 115, Molodečnas, II — 568, Lučajus, II — 229, Hanuta, II — 177); 10) *Oginskienė (Ogińska) Elena*, Vilniaus kaštelionienė — 1733 (Plateliai, s., IX — 274, Grūslaukė, IX — 458, Kadariškiai, s., VI — 167, Motkava, s., VI — 154, Vija (Iwie), II — 670); 11) *Sapiega Aleksandras*, LDK lauko etmonas, Polocko vaivada — 1547 (Skuodas, IX — 891, Druja, IV — 310, Dambra, IV — 229, Stojki, IV — 117); 12) *Karpis Benediktas*, Upytės vėliavininkas (choražy) — 1469 (Plungė, s., IX — 547, Skuodas, IX — 420, Joniškėlis, VIII — 112, Plokščiai (Błogosławieństwo), IX — 85, Apytalaukis, VII — 43, Karališkiai, s., IX — 36, Krinčinas, VIII — 38, Kuršiai, V — 26, Ripeikiai, VIII — 24, Kėduliai, IX — 21); 13) *Poniatovskis Kazimieras*, Lenkijos pakamaris — 1437 (Seduva⁸, VIII — 1210, Ketūnai, pjz., IX — 227); 14) *Masalskis Ignas* — 1159 (Kretinga, IX — 718, Veisiejai ir Paveisiejai (Mališevščizna), X — 133, Leipalingis, X — 121, Kapčiamiestis, X — 69, Obelija, VI — 50); 15) *Poniatovskienė Ieva*, Austrijos generolienė, karaliaus brolio našlė — 1083 (Vėliuona, kartu su Baisogala, s., IX — 1083); 16) *Zemaičių vyskupas* — 1012 (Alsėdžiai, IX — 159, Girkalnis, IX — 40, Janapolė, IX — 81, Kaltinėnai, IX — 49, Krakės, IX — 60, Luokė, IX — 65, Mosėdis, IX — 142, Papilė, IX — 97, Pašvitinys, VIII — 91, Surviliškis, IX — 27, Varduva, arba Kalvarija, IX — 99, Varniai, IX — 56, Viduklė ir Eržvilkas, IX — 46)⁵; 17) *Tiškevičius Liudvikas*, LDK raštininkas — 919 (Vilniaus tįjūnija, s., I—II—IV—V — 350, Rodūnia, s., III — 345, Dubičiai, s., III — 54, Horodna, III — 87, Pševozai, III — 83); 18) *Vygrių kamalduliai* — 910 (Suvalkai — 200, Senasis, Naujasis Kukovas, Huta, Papiernia, Volka, X — 710); 19) *Oskierka Martynas*, Ašmenos maršalka — 874 (Medilas (Miadzioł), s., II — 338, Kabilnykas, II — 190, Januševas, II — 174, Terezdvoras, II — 125); 20) *Zyberkas Jonas*, Infiliantų vaivada — 843 (Anykščiai, s., V — 405, Balminkai, s., V — 201, Pamūšis, s., V — 48, Rokiškis, V — 112, Lavoriškės, s., I — 54); 21) *Hilzenas Juozapas*, Mstislavlio vaivada — 821 (Breslauja, s., IV — 317, Strūna, IV — 152, Ceresa, IV — 192, Hermanovičiai, IV — 130); 22) *Nagurskis Jokūbas*, Zemaitijos pakamaris — 810 (Kartena, IX — 374, Kurtuvėnai, IX — 101, Dirvonai ir Pažizmė, IX — 98, Paventė, s., IX — 72, Ginteniai, s., IX — 28, Lekavas ir Šaukotas — 56, Ukropiškės, II — 81); 23) *Zabiela Ignas*, Kauno vėliavininkas — 805 (Kėdainiai, IX — 385, Kubiliūnai, s., IX — 64, Labūnava, VII — 67, Deltuva, V — 51, Vaiškoniai, V — 39); 24) *Pliaterienė (Platerowa) Emerencijana*, Subačiaus seniūnienė — 797 (Subačius, s., V — 111, Holotai, V — 129, Petraučizna, V — 58, Dusetos, V — 118, Padustis, V — 87, Antazavė, V — 60, Toliūnai, VIII — 86, Zainovas, IV — 57, Osoknas, V — 57); 25) *Pociejus Mykolas*, Rogačevsko seniūnas — 731 (Gintališkė, IX — 318, Ziežmariai, s., VI — 210, Kietaviškės, VI — 80, Lebiodka, III — 44, Pastrevys, VI — 31); 26) *Cartoriskis Augustas*, Rusų vaivada — 708 (Voložinas, II); 27) *Zenkovičius Andrejus*, Smolensko kaštelionas — 667 (Vilkalotė, II — 275, Ciurlionys, II — 171, Trobos, s., II — 169, Jankūnai, II — 52); 28) *Prūsijos karalius* — 650 (Seirijai, VI — 400, Tauragė, IX — 250); 29) *Bžostovskienė (Teofilė)*, Infiliantų vaivadienė — 649 (Žiupronys, II — 375, Bistryčia, I — 236); 30) *Pacas Mykolas*, Barčių seniūnas — 632 (Jieznas, VII — 172, Maišiagala, I — 39, Barčiai, s., III — 398); 31) *Oginskis Juozapas*, Darsūniškio seniūnas — 630 (Darsūniškis, s., VII — 95, Vaiguva, s., VII — 41, Kruonis, VII — 54, Strėvininkai, VI — 82, Paobelys, V — 47, Milčius, II — 165); 32) *Pliateris Antanas* (kartu su broliais), Geldėnų seniūnas — 628 (Svėkšna, IX — 363, Sateikiai, IX — 73, Tytuvėnai, IX — 109, Geldėnai, s., IX — 46); 33) *Kociela Tadas*, Ašmenos seniūnas — 628 (Markovas, s., II — 260, Ašmena (magdeburgija) — 95, Horodzilovas, II — 92, Benica, II — 153); 34) *Abramavičienė*, Starodubo seniūnienė — 612 (Varnionys, I — 107, Subatnininkai, II — 204, Liberiškis, VIII — 242); 35) *Morikonis Marcianas*, Ukmergės seniūnas —

608 (Ukmergė, s., V—187, Salos, V—228, Salamiestis, V—163); 36) *Radvila Stanislavas*, LDK pakamaris—563 (Žirmūnai, III—158, Zblanai, III—121, Stokiai, III—117, Tarnovščizna, III—121); 37) *Gorskis Mykolas*, Zemaitijos kaštelionas—544 (Kražiai, IX—90, Biržuvėnai, IX—68, Cedasai, V—63, Maišiagala, s., I—115, Sirvintos, s., I—37, Lebioda, III—120); 38) *Aleksandravičius Pranciškus*, Lydos pakamaris—534 (Vosyliškės, III—282, Kaniava, grn., III—79, Seibakpolis, III—142); 39) *Zemaičių kapitula*—532 (Pikeliai, IX—13, Lauko Soda, IX—23, Raudėnai, IX—18, Krekenava, VIII—29, Betygala, IX—23, Pavandenė, IX—19, Didysis ir Mažasis Lančos Laukas, IX—104, Didieji ir Mažieji Vaštakiai, IX—51, Didieji ir Mažieji Baltininkai, IX—35, Vaiguva, IX—14, Dokščiai, II—178)⁵; 40) *Mirbachas Karolis*, karaliaus šambelionas—512 (Palanga, s., IX—386, Laukžemė, IX—103).

Iš viso—50 024 dūmai.

b) valdę 101—500 dūmų:

1) *Aleksandravičius Dominykas*, LDK žirgininkas (koniuszy)—146 (Verėnovas, III—80, Lyčkovas, III—66); 2) *Bilevičius Jurgis*, Zemaitijos vėliavininkas—206 (Vainutas, s., IX—177, Šaukotas, I—15); 3) *Bilevičius Matas*, Tverų tijūnas—146 (Bilevičiai, IX—78, Raseiniai, s., IX—68); 4) *Borovskis Jonas*, Upytės raštininkas—304 (Svėdasai, V—273); 5) *Boufalas Juozapas*, Stakliškių seniūnas—118 (Stakliškės, s., VII—90, Lygumai, VIII—20); 6) *Brunovienė (Brunosova) Barbora*, Rumšiškių seniūnienė—424 (Rumšiškės, s., VII—347, Normainiai, V—41, Gečionys, s., V—36); 7) *Bužinskienė (Burzyńska) Juzefa*, Minsko vaivadienė—359 (Ikaznė, IV—237, Vaisiotas, II—122); 8) *Bžostovskis Povilas*, LDK referendorius—133 (Merkinė, I—59, Palestina, I—39, Rokantai, I—15); 9) *Bžostovskis Robertas*, pulkininkas—231 (Mosažas, II—129, Michalcai, II—97); 10) *Ciechanauskienė Jadvyga*, Apso seniūnienė—250 (Apsas, s., IV—223); 11) *Chelkovskienė*, vėliavininkienė—162 (Balbieriškis, VII); 12) *Chodkevičius Jonas*, Zemaitijos seniūnas—471 (Nemakščiai, s., IX—17, Salčininkai, I—159, Did. Možeikovas, III—291); 13) *Chominskis Konstantinas*, Ašmenos pulkininkas—213 (Komarovščizna, II—147, Onuškis, V—66); 14) *Chrapoveckis (?Antanas)*, Oršos maršalka—338 (Pilviškiai, s., VII—259, Kataučizna, VII—79); 15) *Chreptavičius Joachimas*, LDK pakancleris—288 (Zasliai, s., VI—72, Paparčiai, VI—59, Karmėlava, s., VII—58, Buivydiškės, I—49, Vyšniavas, II—108); 16) *Chreptavičienė Ona*, Gardino raštininkienė—130 (Pandėlys, V); 17) *Danilevičius Mykolas*—106 (Did. Uzla, II); 18) *Dombrovskis*, Tarpupio seniūnas—324 (Tarpupis, s., VI—105, Vokė, VI—52, Alanta, V—161); 19) *Dombrovskis*, Ukmergės pakamaris—144 (Radišava, V—86, Stachovskiai, II—58); 20) *Dombskis Kristupas*, Bernatonių seniūnas—131 (Bernatoniai, s., VIII—39, Savitiškis, VIII—47); 21) *Franckevičius Jonas*, Smolensko gurguolininkas—122 (Janapolis, V—107); 22) *Gelgudas Antanas*, LDK sargybininkas—168 (Panemunės pilis, IX—89, Viduklė, IX—79); 23) *Geranainių bažnyčia*—140; 24) *Glubokojės* (Polocko pavieto (toliau—pvt.) *karmelitai*)—294 (Olborovičiai, II); 25) *Gorskis Adomas*, Zemaitijos kaštelionaitis—478 (Viekšniai, s., IX—478); 26) *Gorskis Stanislovas*, Zemaitijos kaštelionaitis—179 (Užventis, s., IX—58, Beržėnai, IX—114); 27) *Grotuzas*, Pakretuonės seniūnas—140 (Pakretuonė, s., II—28, Lukniai, V—55, Vilkarabiškės, I—36); 28) *Gruževskis Jokūbas*, Spyglių seniūnas—259 (Spygliai ir Junkilai, s., IX—10, Kuršėnai, IX—122, Naujadvaris, V—51, Deltuva, V—38); 29) *Gruževskis Martynas*, kapitonas—261 (Kelmė, IX—93, Dabikinė, IX—60, Padubysys, IX—47, Grauzai, IX—32); 30) *Gurovskis Vladislavas*, rūmų maršalka—252 (Dvaryščius ir Trakeliai, pjz., III); 31) *Hilzenienė (Hilzenowa) Konstancija*, Minsko vaivadienė—235 (Lentupis, II—97, Didž. Riešė, I—70, Maž. Riešė, I—28, Vyžulionys, I—40); 32) *Horainas Aleksandras*—109 (Kostenevičiai, pjz., II—97); 33) *Igelštromas Leonas*—294 (Gulbinai, s., VIII); 34) *Igelštromas Otonas*, Rusijos pulkininkas—264 (Gargždai, s., IX); 35) *Jagminas Tadas*—164 (Baršiškiai, pjz., IX—61, Lauksodis, pjz., IX—58, Pašiaušė, pjz., IX—35); 36) *Jelenskis Rapolas*, Naugarduko kaštelionas—156 (Aknystos, V—49, Šventupė, s., V—58, Surviliškis, V—49); 37) *Jelenskis*, Trakų žemės teismo teisėjas—161 (Baltoji Vokė, VI—40, Joniškis, pjz., I—V—69, Merešlėnai, I—25); 38) *Jelskienė (Jelska) Elena*, Pinsko seniūnienė—199 (Lazdūnai, II); 39) *Kaminskis Benediktas*, Lydos žemės teismo raštininkas—337 (Dolhinovas, II—288, Nemenčinė, pjz., I—49); 40) *Karpis Ignotas*, Ariogalos tijūnas—141 (Rekyva, IX—44, Kiršiai, s., IX—38); 41) *Kauno bernardinės*—137 (Zapyškis);

42) *Kelpšienė (Kiełpszowa) Eleonora*, Ukmergės pataurininkienė — 145 (Paryžius, II — 61, Mankovičiai, II — 64); 43) *Klimanskis Martynas*, Ašmenos pataurininkis — 162 (Daniušėvas, pjz., II — 130); 44) *Ķomarovskis Pranciškus*, Ukmergės sargybininkas — 136 (Roviškiai, V — 65, Parovėja, V — 52); 45) *Kosakovskis Antanas*, Kauno žemės teismo raštininkas — 134 (Hlebovas, V — 56); 46) *Kosakovskis Mykolas*, LDK išdo raštininkas — 272 (Zubriškiai, VIII — 48, Mirabelis, V — 66, Vepriai, V — 24, Vaitkuškis, I — 44, Alaburdiskės, pjz., I — 33); 47) *Koscialkovskis Andriejus*, Vilniaus pakamaris — 154 (Bokšišės, III — 71, Radzvoniškės, III — 70); 48) *Koscialkovskis Ignatas*, Ukmergės vėliavininkas — 192 (Papiliai, V — 121, Apaščia, V — 42); 49) *Koscialkovskis Mikalojus*, Ukmergės maršalka — 143 (Paliepis, V — 85, Slėgeriškės, I — 33); 50) *Koscialkovskis Tadas*, Ukmergės pakamaris — 264 (Vyžuonėlės, V — 161, Kurpliai, V — 60); 51) *Kostroveckiai Kazimieras ir Ignatas* — 156 (Možeikovas, III — 99, Kovaliai, III — 37); 52) *Kražių benediktinė* — 115 (Dirvonai ir Plūsčios, IX); 53) *Kublicienė (Kublūcka) Justina*, Infliantų vaiskienė — 116 (Polesė, II); 54) *Kušelevskis Juozapas*, Ukmergės žemės teismo teisėjas — 264 (Vyžuonos, V — 133, Starkai, V — 78); 55) *Liškiaivos dominikonai* — 172 (Aukštoji, Krosnykas, Snaigupė, VI); 56) *Lopacinskis Ignatas*, LDK išdo raštininkas — 132 (Jodai, IV); 57) *Lopacinskis Mikalojus*, LDK išdo raštininkas — 173 (Leonpolis, IV — 73, Kairėnai, I — 33, Bezdony, pjz., I — 24); 58) *Lopacinskis Nikodemus*, Mstislavlio ir Lazdijų seniūnas — 440 (Lazdijai, arba Dumblis, s., VI — 219, Sarkovščizna, IV — 221); 59) *Mackevičius Jackus*, Ašmenos žemės teismo teisėjas — 109 (Dzekovščizna, II); 60) *Mejeris*, Kauno vaiksikas — 380 (Pšeroslis, s., X — 276, Sakalupis, s., VII — 33, Šiaudiniškiai, X — 35); 61) *Mikošius* — 183 (Polianai, II — 132, Stračiovas, II — 51); 62) *Mirskienė (Mirška) Marijona*, Breslaujos vaiksikiė — 110 (Zaviežius, IV — 58); 63) *Miunsteris*, Bukonių seniūnas — 161 (Pakruojis, VIII — 107, Malgūžiai, VIII — 36, Bukonys, s., V — 18); 64) *Monkevičius*, Vilniaus kardininkas — 123 (Dunilovičiai, II — 117); 65) *Morikonis Mykolas*, Ukmergės pakamaris — 105 (Panemunis, V — 63, Lyduokiai, I — 42); 66) *Mošynskis*, LDK referendorius — 390 (Vabalninkas, s., VIII — 385); 67) *Narbutas Juozapas*, Lydos vėliavininkas — 355 (Merkinė, s., VI — 317); 68) *Nemenčinės bažnyčia* — 102 (Nemenčinė, I — 39, Simonišės, II — 60); 69) *Nescialovskis (?Juozapas)*, Naugarduko kaštelionas — 171 (Nemenčinė, II — 111, Ciobiškis, I — 60); 70) *Odachovskis Jonas*, Maž. Dirvonų tijąnas — 140 (Adakavas, IX — 30, Drąslaukis, IX — 18, Drūtaviškiai, IX — 27, Gilvičiai, IX — 19); 71) *Oginskis Ksaveras*, LDK sargybininkas — 171 (Zalesė, II — 141, Jodėnai, s., IX — 30); 72) *Olenskienė (Oleńska) Pranciška*, LDK žirginikiė — 146 (Raudonė, IX — 95, Pramiežiai, VII — 51); 73) *Oskerka Antanas* — 129 (Taujėnai, V); 74) *Pacas Juozapas*, generolas, Vileikos seniūnas — 481 (Vileika, s., II — 184, Rožanka, III — 203, Moliūnai, VIII — 58); 75) *Pacas Mykolas Jonas*, Ziolų seniūnas — 178 (Dovspuda, X); 76) *Paparčių dominikonai* — 177 (Paparčiai, VI — 66, Tumulovičiai, II — 101); 77) *Pažaislio kamalduliai* — 164 (Dusmenys, VI — 77, Jackonys, VI — 50); 78) *Petkevičius Ignatas*, Ukmergės paseniūnis — 495 (Obeliai, V — 188, Žemaitkiemis, pjz., V — 201, Kamajai, V — 59, Troškūnai, V — 47); 79) *Piaskovskis*, Kremeneco pakamaris — 227 (Slovenskas, II); 80) *Pilsudskis Pranciškus*, LDK rūsiniikas (piwniczny) — 178 (Viešvėnai, s., IX — 101, Šilalė, IX — 55, Gelgaudiškis, IX — 22); 81) *Pliateris Adomas*, LDK generolas — 150 (Svobiškis, V — 78, Kurkliai, V — 72); 82) *Pliateris Kazimieras*, Infliantų seniūnas — 473 (Daugėliškis, II); 83) *Pociejovienė (Pociejowa)*, LDK sargybinikiė, Valkininkų seniūnienė — 346 (Valkininkai, s.); 84) *Podberskis Kajetonas*, Vilniaus izdininkas — 193 (Musninkai, I — 111, Salkišės, I — 65); 85) *Prozoras Juozapas*, Vitebsko kaštelionas — 184 (Kaunas, s., VII — 37, Babtai, s., VII — 28, Panemunis, VII — 54, Sančiai, pjz., VII — 15); 86) *Prušinskis Tadas*, Minsko pataurininkis — 196 (Bikuškis, V — 160, Svironys, I — 36); 87) *Pšeciševskis Rapolas* — 110 (Garyšiai, IX — 37); 88) *Puzina Kristupas*, Upytės seniūnas — 353 (Upytė, s., VIII — 37, Vištytis, s., VII — 218, Linkaičiai, VIII — 42, Daugalionai, VIII — 54); 89) *Puzina Tadas*, vėliavininkas — 441 (Filipavas, s., X — 306, Nevėžininkai, VIII — 85); 90) *Radzevičiai Leonardas ir Dominykas* — 284 (Kniahininas, II — 193, Nebišinas, II — 83); 91) *Raseinių dominikonai* — 120 (Alėjai, IX — 41, juridika — 47); 92) *Rėmeris (Romer) Domazas*, Prūsijos kapitonas — 108 (Graužiškės, II — 68, Staniava, VI — 40); 93) *Rėmeris Mykolas*, Simonijų seniūnas — 231 (Simoniai, s., VIII — 145, Sakarniai, VIII — 32, Payslykis, VIII — 29, Pamūšis, VIII — 25); 94) *Rėmeris Steponas*, Trakų pakamaris — 405 (Kriaunos, V — 140, Kurenecas, II — 113, Kasuata, II — 104, Daugirdiškės, VI — 26); 95) *Rėmerienė Marijona* — 124 (Naujadvaris,

3., III); 96) *Rionė (Rhena) Feliksas*, LDK majoras — 126 (Upninkai, I — 82, Gaurė, IX — 44); 97) *Ronikeris Mykolas*, LDK taurininkas — 291 (Kvėdarna, s., IX); 98) *Ropas Adomas*, Žadeikių seniūnas — 155 (Žadeikiai, s., VIII — 91, Barklainiai, VIII — 31); 99) *Rudamina Juozapas*, Breslaujos maršalkaitis — 191 (Dūkštas, IV — 40, Druika, IV — 44, Dūdos, II — 50); 100) *Ruselas Stanislovas*, Upytės pasieninis — 107 (Pamūšis, VIII — 69, Juodiškės, II — 38); 101) *Sakavičius Jokūbas*, pataurinininkis — 132 (Lebedevas, II); 102) *Sanguškos*, kunigaikščiai — 330 (Dubrovliai, II); 103) *Scipionas Ignotas* — 317 (Ščiučinas, III — 203, Lydos pilies dvaras, s., III — 77); 104) *Stivickienė (Stivicka)*, Rokantiškių seniūnienė — 129 (Rokantiškės, s., I — 120); 105) *Slizenas*, pakamaris — 193 (Krėva, s., II — 184); 106) *Solohubas Juozapas*, Vilniaus vaivada — 453 (Dokudovas, III — 246, Vaškevičiai, III — 204); 107) *Solohubas Jonas*, seniūnas — 329 (Dubingiai, I — 250, Gūriai, I — 58); 108) *Solohubas Jurgis* — 148 (Eišiškės, s., III); 109) *Stanevičius Marcellis*, Minsko raktininkas — 103 (Viduklė, IX — 32, Padubysys, IX — 43); 110) *Staševskis*, Upytės stalininkas — 158 (Radviliškis, VIII — 55, Zvanagala, VIII — 55, Panemunė, VIII — 48); 111) *Statkevičius Tadas*, pulkininkas — 152 (Selciai, III — 116); 112) *Straševičiai Mykolas ir Juozapas*, Starodubo seniūnai — 170 (Raguva, V — 91, Kutiškiai, VIII — 29, Puknioniai, VIII — 28); 113) *Strutinskis Idelfonsas* — 161 (Utena, V); 114) *Strutinskis Romualdas*, Breslaujos vėliavininkas — 160 (Sakalas, IV — 62, Balsiai ir Garmiai, V — 94); 115) *Strutinskienė (Strutyńska) Rožė*, Seivų seniūnienė — 302 (Seivai, s., X — 114, Vižainis, s., X — 160, Gričiūnai, I — 28); 116) *Sulistrovskis Jonas* — 248 (Semetovščizna, II — 110, Nožica, II — 70); 117) *Sulistrovskis Tadas*, karaliaus šambelionas — 263 (Kamajai, II — 187, Ušnevas, II — 32); 118) *Sulistrovskis*, Ašmenos vaivada — 155 (Palaičionys, II); 119) *Sčytas Kristupas*, Mstislavlio kaštelionas — 319 (Josvainiai, s., IX — 178, Dotnuva, IX — 102); 120) *Semiota Pranciškus* — 120 (Paliečiai, s., IX — 57, Diktariškiai, IX — 63); 121) *Semiotas Jonas* — 179 (Šiaulėnai, IX — 86, Mūriniai Šiaulėnai, IX — 49, Pašušvys, IX — 44); 122) *Siukšta Jonas*, Upytės žemės teismo teisėjas — 172 (Jotainiai, VIII — 62, Pajuostis, VIII — 41, Pamarnakis, VIII — 24); 123) *Švykovskis Steponas*, Trakų iždininkas — 124 (Leonpolis, V); 124) *Svoikovskis Bernardas*, seniūnas — 115 (Aniškis, s., VI); 125) *Tiškevičius Stanislovas*, Ariogalos tijūnas — 236 (Seredžius, IX — 107, Panemunė, IX — 44, Upytė, VIII — 85); 126) *Tiškevičius*, Mstislavlio kaštelionas — 121 (Šventežeris, VI); 127) *Tiškevičienė Marcijona*, Zemaitijos seniūnienė — 112 (Noriūnai, V — 48, Gaštynai, VIII — 38); 128) *Tyzenhauzas Ernestas* — 112 (Skrebiškiai, V); 129) *Tyzenhauzas*, seniūnas — 166 (Zeludkas, III); 130) *Todvenas*, Metelių seniūnas — 271 (Meteliai, s., VI — 137, Simnas, s., VI — 132); 131) *Tovianskis Antanas*, Vilniaus pilininkas — 136 (Inturkė, s., I — 97); 132) *Ukmergės bažnyčia* — 122 (juridika — 49, Taujėnėliai — 39); 133) *Uvoinis Antanas* — 101 (Paalsys, IX — 89, Maldūnai, s., IX — 12); 134) *Vainienė (Woygina) Ona*, Užvenčio seniūnienė — 191 (Salantai, IX); 135) *Vainilavičius*, Naugarduko žemės teismo teisėjas — 145 (Dubingiai, I); 136) *Valavičius Mykolas*, Nemuniačio seniūnas — 199 (Nemunaitis, s., VI — 154); 137) *Valavičius Juozapas*, Gardino maršalka — 177 (Pajūris, IX — 67, Lingės, s., IX — 41, Savitiškė, pjz., IX — 48); 138) *Važinskis Antanas*, Ašmenos žemės teismo teisėjas — 113 (Tabariškės, I — 95); 139) *Važinskis Juozapas*, Ašmenos pakamaris — 107 (Kernavė, I — 24, Mūrinė Ašmena, II — 79); 140) *Važinskis Feliksas*, pulkininkas — 160 (Tirkšliai, s., IX — 122); 141) *Videniškių augustinai* — 136 (Videniškiiai, I — 61, Antakščiai, V — 55, Inketriai, V — 20); 142) *Vitingofas (Fitinhof) Aleksandras*, LDK generolas — 219 (Akmene, s., IX — 138, Cincinas, pjz., II — 46); 143) *Vilniaus augustinai* — 144 (Vidžiai, IV — 98, Jakintonys, I — 38); 144) *Vilniaus bazilijonai* — 206 (juridika — 10, Svironys ir Trakeliai, I — 196); 145) *Vilniaus benediktinės* — 297 (Kena, I — 49, Rabunė, II — 247); 146) *Vilniaus bernardinės* — 376 (Parudaminys, I — 32, Dysna, II — 341); 147) *Vilniaus dominikonai* — 287 (juridika — 31, Baltupiai, I — 19, Pociūnai, I — 38, Milašiūnai, V — 24, Vardomičiai, II — 170); 148) *Vilniaus misionieriai* — 155 (juridika — 11, Eitminiškės, I — 68, Baltadvaris, I — 76); 149) *Zabiela Antanas*, LDK medžioklis — 369 (Vilkija, s., IX — 165, Aukštasis Raudondvaris, IX — 128, Paežeriai, VII — 29); 150) *Zabiela Juozapas*, generolas, seniūnas — 184 (Telšiai, s., IX — 124, Aristava, VII — 33); 151) *Zaranka Kazimieras*, vėliavininkas — 162 (Mokrica, II — 76, Suviekas, V — 86); 152) *Zaviša (?Stanislovas)*, Kauno stalinin-

I lentelė. Žemėvalda Lietuvoje 1775 m.

Pavietas	Žemvaldžių dydžio grupės pagal valdytų dūmų skaičių						11-30 d. dūmų		
	Zemėvaldos kategorija ¹	žmv. ² dūmų	1 dūmas dūmų	žmv. ³ dūmų	2-5 d. dūmų	žmv. dūmų			
Vilniaus	psl.	209	209	56	181	26	208	57	1037
	bžn.	4	4	8	30	6	44	16	315
Ašmenos	psl.	824	824	129	422	93	710	102	1859
	bžn.	50	50	34	93	9	79	27	531
Lydos	psl.	1366	1366	116	344	47	360	59	1085
	bžn.	12	12	9	29	8	66	15	270
Breslaujos	psl.	114	114	21	74	23	175	30	556
	bžn.	7	7	7	17	3	21	9	174
Ukmergės	psl.	586	586	104	359	71	527	105	1820
	bžn.	4	4	5	17	13	109	16	298
Trakų	psl.	533	533	56	187	42	323	55	1008
	bžn.	7	7	2	5	4	28	17	270
Kauno	psl.	756	756	47	141	19	142	25	449
	bžn.	5	5	3	9	16	83	9	180
Upytės	psl.	414	414	75	259	38	292	57	1056
	bžn.	5	5	3	8	7	55	9	141
Žemaitijos	psl.	3452	3452	385	1083	92	727	108	1896
	bžn.	23	23	26	95	19	158	40	709
Gardino ⁴	psl.	71	71	3	14	4	31	5	102
	bžn.	—	—	2	6	6	40	1	11
Iš viso	psl.	8325	8325	992	3064	455	3495	603	10868
	6 žn.	117	117	99	309	85	683	159	2899
Suma	vnt.	8442	8442	1091	3373	540	4178	762	13767
	%	73,8	6,3	9,5	2,5	4,7	3,1	6,7	10,3

1 lentelės tęsinys

Pavietas	31—50 d. dūmų		51—100 d. dūmų		101—300 d. dūmų		301—500 d. dūmų		per 500 dūmų		Iš viso dūmų	
	žm.	dūmų	žm.	dūmų	žm.	dūmų	žm.	dūmų	žm.	dūmų	žm.	dūmų
Vilniaus	23	917	10	730	10	1701	1	520	—	1358	392	6861
	5	202	4	181	4	750	—	35	—	881	45	2442
Ašmenos	41	1595	31	2150	23	4251	5	1941	9	8714	1257	22466
	11	431	7	487	5	990	1	341	1	2477	145	5479
Lydos	18	704	16	1187	9	1590	4	1366	5	3060	1640	11062
	3	122	2	95	—	—	—	—	—	286	49	880
Breslaujos	6	249	2	151	5	841	1	458	1	2022	203	4640
	3	129	—	—	1	98	—	—	1	943	31	1389
Ukmergės	29	1117	21	1502	20	3016	2	1152	3	3461	941	13540
	3	112	3	232	1	122	—	—	—	251	45	1145
Trakų	9	373	6	575	6	1110	4	1087	2	3717	713	8913
	4	165	1	58	1	203	—	—	—	84	36	820
Kauno	10	374	13	900	3	679	3	1079	2	3366	878	7886
	2	78	3	152	—	37	—	—	—	—	32	544
Uplytės	14	548	14	1017	11	1838	1	734	1	2150	625	8308
	1	35	2	126	—	—	—	—	—	510	27	880
Žemaitijos	32	1211	27	1900	24	4030	3	1128	12	13707	4135	29134
	12	472	4	273	3	372	—	—	2	1246	129	3348
Gardino	5	192	7	449	1	178	3	869	—	802	99	2708
	—	—	1	89	1	172	—	—	1	910	12	1228
Iš viso	187	7280	147	10561	112	19234	27	10334	35	42357	10883	115518
	44	1746	25	1693	16	2744	1	376	5	7588	551	18155
Suma	231	9026	172	12254	128	21978	28	10710	40	49945	11434	133673
	2,0	6,8	1,5	9,2	1,1	16,4	0,3	8,0	0,4	37,4	109,0	100,0

Lentelė sudaryta, remiantis 1775 m. paviety dūmų tarifais (žr. 14 šio str. nuorodą).

1 Pasaulietinė (psl.) žemėvaldą sudarė privacijos valdos ir valstybinės (seniūnijos bei deržavos), o bažnytinė (bžn.) — visų tikybų vyskupų, kapitulų, vienuolynų ir parapijų bažnyčių žemės valdos. 2 Kartu su žemėvaldžiais, turėjusiais daržininką ar smuklę. Čia taip pat įrašyti bajorkaimių žemėvaldžiai nuomininkai. 3 Valdė savo sodybą ir 1—4 valstiečius ūkininkus. 4 Tik šiaurinė dalis.

2 lentelė. Bajorkaimių¹ žemvaldžiai 1775—1790 m.

Pavietas	Skaitčius bajoru, kurie 1775 m. valdė dūmų										iš viso bajorų	jų valstiečių sk.	Bajorų sodybų sk. 1790 m.
	Bajorkaimių ¹ sk.	Užežių ¹ sk.	1 ²	drž. arba krč. ³	2 ⁴	3 ⁵	4 ⁶	5 ⁷	6 ir daugiau ⁸	6 ir daugiau ⁸			
Vilniaus	38	32	186	22	10	2	1	1	—	—	222 ¹⁰	21	220
Ašmenos	91	125	807	14	22	8	2	2	—	—	855	52	850
Lydos	203	53	1334	30	30	12	1	1	—	—	1408	61	1411
Breslaujos	6	23	106	6	22	—	1	—	—	—	113	3	133
Ukmergės	67	79	530	54	—	7	3	2	—	—	618	53	550
Trakų	72	56	443	80	11	8	4	1	2	—	549 ¹¹	55	535
Kauno	88	19	702	43	21	5	4	3	2	—	780	67	791
Upytės	35	30	413	—	18	2	5	2	1	—	441	51	385
Zemaitijos	460	280	3248	201	187	88	30	14	20	—	3788	696 ¹²	2765
Gardino ¹³	6	5	62	7	—	—	—	—	—	—	69	—	...
Iš viso	1066	702	7831	457	321	132	51	26	25	—	8843 ¹⁴	1059 ¹⁴	7640 ¹⁵

¹ Saltiniuose — okolicy ir zastenki. ² Tik savo sodybą, valdimųjų neturėjo. ³ Daržininkų, trobelininkų sodybos, taip pat karčemos 1775 m. tarifuose netaikomos dūmais. ⁴ Savo sodybą ir 1 valstietį ūkininką. ⁵ Savo sodybą ir 2 valstiečius. ⁶ Savo sodybą ir 3 valstiečius. ⁷ Savo sodybą ir 4 valstiečius. ⁸ Savo sodybą ir 5 bei daugiau valstiečių. ⁹ Saltinyje — dymų szlacheckie. ¹⁰ Tarp jų 35 totoriai, gyvenę Nemėžio, Vokės ir Afindevičių (Vilniaus apylinkėse) bajorkaimiuose. ¹¹ Tarp jų 72 totoriai, gyvenę Bazorių (Alytaus prp.), Raižių, Adamonių, Vaikutiskių (Punios prp.) ir Keturiasdesimt Totorių (29 d.) bei Kulzimovičių Vokės (Sen. Trakų prp.) bajorkaimiuose. ¹² Čia taip pat priskaituota 40 valstiečių ūkių, kurių savininkų nepavyko identifikuoti. ¹³ Tik šiaurinė dalis. ¹⁴ Kartu su daržininkais ir karčėmomis bajorkaimiuose buvo per 10 tūkst. sodybų. ¹⁵ Be šiaurinės Gardino pvt. dalies.

kas — 112); 153) *Zenkovičius Jeronimas*, Dūdų seniūnas — 319 (Dūdos, s., II — 152, *Ve-rečata*, II — 122, *Surgontiškės*, II — 45); 154) *Zenkovičius Mykolas* — 180 (Ostrynė, s., III); 155) *Zaba Juozapas*, seniūnas — 290 (Alšėnai, II — 133, *Rameikiškės*, II — 40, *Butrimonys*, VI — 80, *Berdovka*, III — 37); 156) *Zaba Tadas*, Vilniaus pakamarris — 184 (*Bartkuškis*, I — 52, *Verškainiai*, I — 38, *Gelvonai*, I — 28, *Kozlovskas*, II — 66).

Iš viso 32 548 dūmai.

¹ Išvardytos tik stambesnės valdos. Romėnišku skaičiumi pažymėtas pavietas, kuriame buvo žemės valda, o arabišku — dūmų skaičius. Ekn. — ekonomija, s. — seniūnija, grn. — girininkija, pjz. — pojezuitinė valda.

² Kartu su Alytaus ir Šėebros grn. (48 d.), bet be atinencijų, kurios iki gyvos galvos buvo išnuomos privatiems asmenims.

³ Gardino ekn. dalis.

⁴ Vilniaus ekn. dalys.

⁵ Išsamų bažnytinių valdų sąrašą žr.: *Truska L. Bažnytinė žemėvalda Lietuvoje paskutiniame XVIII a. ketvirtyje // Lietuvos istorijos metraštis, 1987 m. V., 1988.*

⁶ Arba Trakų ekn. (su juridika Trakuose).

⁷ Dalis Skuodo grafystės, kurią A. Sapięga buvo įkeitęs B. Karpiui.

⁸ Buvusi seniūnija, kurią Seimas perdavė K. Poniatovskiui.

3 lentelė. Smulkiųjų bajorų skaičius ir sudėtis Vilniaus gubernijoje bei Lydos paviete 1795 ml¹

Pavietas	Visu gyven-tojų sk. tūkst.	Bajorų žemės savininkų sk. ²	Ciūšinių bajorų sk. ³	Tarybinių bajorų sk. ⁴	Iš viso bajorų ¹ vnt.	%
Vilniaus	107,9	1241	3773	4670 ⁵	9684 ⁵	9,0
Užnerio	71,2	814	1342	761	2917	4,1
Ašmenos	92,7	3077	3150	1572	7799	8,4
Lydos	82,1	7216	1559	1034	9809	11,9
Breslaujos	42,8	150	1991	319	2460	5,7
Ukmergės	150,7	3097	6778	2368	12243	8,1
Trakų	51,6	2285	1766	880	4931	9,6
Kauno	39,1	3588	1273	1459 ⁶	6320 ⁶	16,2
Upytės	94,7	1811	2253	1548	5612	5,9
Raseinių	126,1	8886	5017	2234	16137	12,8
Telšių	82,9	4784	3274	1486	9544	11,5
Siaulių	100,6	4358	5253	2315	11926	11,9
Iš viso	1042,4	41307	37429	20646 ⁷	99382 ⁷	9,4

Lentelė sudaryta remiantis 1796 m. Vilniaus gubernatoriaus kanceliarijos žiniaraščiu «Ведомость о числе обитающего в Виленской губернии оказавшегося по ревизии сего 1796 года платящего и не платящего подати народа...»

Lydos pvt. duomenys paimti iš identiško Slonimo (Gardino) gub. kanceliarijos žiniaraščio (TSRS centrinis valstybinis istorijos archyvas Leningrade. F. 558. Ap. 2. 1798 m. B. 102. L. 10—11, 37).

¹ Be bajorų dvarininkų, turėjusių baudžiauninkų. ² Saltinyje „шляхты на собственной земле околицами жительствоющей“. ³ Saltinyje «шляхты на землях владельческих с платежом оброку жительствоющей». ⁴ Saltinyje «шляхты в городах, местечках и деревнях у частных людей в службе состоящей». ⁵ Iš jų 3374 gyveno Vilniuje. ⁶ Iš jų 330 gyveno Kaune. ⁷ Iš jų 4,2 tūkst. gyveno pavietų miestuose.

Gauta 1992 m. vasario mėn.

Summary

LIUDAS TRUSKA

LITHUANIAN NOBILITY AT THE END OF THE 18TH CENTURY (NUMBER AND ITS COMPOSITION)

In this paper the Lithuanian nobility of the last quarter of the 18th century that existed in the districts of Zemaitija, Upytė, Kaunas, Ukmergė (Vilkmergė), Trakai, Vilnius, Braslavas, Ašmena, Lyda has been analysed. The nobility's number and composition are represented on the basis of the 1775 data on the private plots of land and the population census of the year 1795.

On the eve of the third division of the Polish-Lithuanian State there lived about 120 thousand noblemen on the above mentioned territory and they constituted over 9 per cent of the country population.

About 2.6 thousand families of the noblemen (including 0.4 thousand clergymen), owning peasant serfs, constituted 15 per cent of the nobility (Table 1 and Appendix). 35.3 per cent of nobility were small landholders — they had no peasants and possessed only small peasant-type farms, working by themselves (Tables 1 and 2).

Almost one third (32%) of the nobility had no land of their own but, at a certain monetary pay, rented small plots of land (peasant-type farms) from noblemen-landowners.

17.7 per cent of the nobility worked as hired men on the estates, parsonages, and towns (Table 3).

Trumpai apie autorių

Liudas Truska (g. 1937 m.), ist. m. kand., Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvos istorijos katedros docentas. Tyrinėja XVII—XVIII a. Lietuvos ūkio, taip pat naujausiųjų laikų politinę istoriją.